

ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE KIBRIS ERMENİLERİNE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Rümeysa ÜLKÜ*

Özet

1960 yılında ortak bir şekilde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, 1963 saldırıları başladıktan sonra 500 Kıbrıslı Rum, 1200 Ermeni ve 25000 Kıbrıslı Türk mahallelerinden ve köylerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Bu süreçte Türklere çok ağır saldırılar yapılmıştır ancak bu saldırılarda sadece Türkler değil Ermeniler de Rumların çeşitli baskı, tehdit ve şantajlarına maruz kalmıştır. Hatta Türkler aleyhinde konuşmadıkları gerekçesiyle öldürülmüşlerdir.

Lefkoşa'nın Türk kesiminde rahat ve huzur içinde yaşayan Ermenilerin, Rumlarla iş birliği yapmaması hatta iş birliği yapan soydaşlarını telin etmeleri, bunu da gazetelere verdikleri röportajlarda açıklamaları Rumların hoşuna gitmemiştir. Bu sebeple Rumların istediklerini yapmayı reddeden Ermenilerin binalarına bombalar konulmuş, evlerine saldırılarda bulunulmuş, dayak ve ölümlerle tehdit edilmiş hatta katledilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Ermeni, Türk, Uluslararası Hukuk, 20. yy.

* Marmara Üniversitesi, rumeysa.ulku@hotmail.com.

CRIMES COMMITTED AGAINST ARMENIANS OF CYPRUS ACCORDING TO THE INTERNATIONAL LAW

Abstract

In the Republic of Cyprus, which was jointly established in 1960, 500 Greek Cypriots, 1200 Armenians and 25000 Turkish Cypriots had to leave their neighborhoods and villages after the 1963 attacks began.

During this period, very heavy attacks were made on the Turks, but in these attacks, not only the Turks but also the Armenians were exposed to various pressures, threats and blackmail from the Greeks. They were even killed for not speaking out against the Turks.

The Greeks did not like the fact that the Armenians, who lived comfortably and peacefully in the Turkish part of Nicosia, did not cooperate with the Greeks and even criticized their co-religions who cooperated, and explained this in the interviews they gave to the newspapers. For this reason, Armenians who refused to do what the Greeks wanted had bombs placed on their buildings, their homes were attacked, they were threatened with beatings and death, and even they were murdered.

Keywords: Cyprus, Armenian, Turkish, International Law, 20th Century.

GİRİŞ

Kıbrıs adası coğrafi konumu sebebiyle her zaman önemli olmuş, bu durumu sebebiyle de Kıbrıs adasını elde etmek isteyenler arasında Kıbrıs büyük mücadelelere sahne olmuştur. Bu stratejik konumuna ek olarak Kıbrıs'ta keşfedilen yeraltı madenlerinin zenginliği Kıbrıs adasının öneminin artmasına sebep olmuştur.¹

1955 yılında Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak isteyen EOKA Terör örgütü, Kıbrıs'a saldırmıştır. Rumların Kıbrıs'a düzenlediği terör saldırıları neticesinde bu meselenin içine Türkiye'yi de dahil etmek isteyen İngilizler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına destek vermiştir.²

Rum milliyetçiliğinin bu durumdan memnun olmadığı ve anayasada Türklerin hak elde etmelerine rağmen ama ortak olmalarını istememeleri sebebiyle Türklerden bu hakkı almak ve Enosis'i gerçekleştirmek için 21 Aralık 1963'te saldırılarına başlamıştır. Bu saldırılar 1974 yılının sonlarına kadar bütün şiddetiyle devam etmiştir.³

Rumlar bu saldırılarında Türklere karşı oldukça acımasız davranmış, kadın erkek fark etmeksizin türlü işkencelerde bulunarak onları öldürmüştür. Bazılarını esir almış, evlerini yağmalamış, köylerini yakmış ve kadınlara tecavüz etmiştir.⁴

1963 ile 1974 yılları arasında, Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a müdahale etmesine kadar, Kıbrıslı Türkler burada Rumlar tarafından birçok işkenceye maruz kalmış ve Kıbrıs adasının sadece %3'lük bölümünde yaşamak zorunda bırakılmışlardır.⁵

Rumlar 1955 ile 1974 yılları arasında sistemli bir şekilde, Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla Kıbrıs'ta çok sayıda suç işlemişlerdir.⁶ Türklere

¹ Kıbrıs'ın önemi hakkında bkz. Ali Satan, "Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, *Yakın Dönem Araştırmaları Dergisi*, S 6, 2004.

² George Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, Çev. Nazım Kadioğlu, The Rise Of Ethno-Nationalism in Cyprus Under The British Rule: 1878-1960, The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University, Masters Thesis, Ankara, 2010.

³ Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

⁴ Kıbrıs'ta Türklerin çektiği acıları, bu acıları bizzat yaşayanların anlattığı çalışma için bkz.; Ali Satan, Erdoğan Şentürk, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları 1955-1983*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012.

⁵ Mehmet Bahadır, *Kıbrıs'ta Katliamlar*, C 1, Rüstem Yayınevi, Lefkoşa, 2001.

⁶ Oğuz Yücel, *Kıbrıs'ta Türklere Karşı İşlenen Suçlar 1955-1974*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

karşı işledikleri soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını dışında, hedeflerini engelleyecek ve kendilerinden farklı fikirleri dile getirecek olan Ermenilere karşı da oldukça acımasız olmuşlardır.

Uluslararası hukuka göre soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçu ve saldırı suçunu hem Türklere hem de adada yaşayan bazı Ermenilere karşı işleyen Rumların bu suçları sebebiyle Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanması gerekmektedir.

Kıbrıs'la ilgili raporlarda Kıbrıslı Türklere karşı yapılan saldırılar dile getirilmektedir. Hatta daha çok dile getirilmeli ve adalet sağlanmalıdır. Ancak az bilinen bir gerçek ise Rumların Türklere ortadan kaldırmak pahasına her şeyi göze alması ve sonucunda da Türklere karşı işlenen uluslararası suçlar kapsamına Ermenileri de dahil etmeleri ve Ermenilere karşı Uluslararası Ceza Hukuku'nda belirlenen suçları işlemeleridir.

Bu çalışmanın amacı Kıbrıs Ermenilerine karşı Kıbrıs'ta işlenen suçları tarihi ve güncel uluslararası antlaşma ve belgelerden yararlanarak uluslararası hukuka göre incelemektir.

Bu çalışmanın önemi ise Kıbrıs'ta Türkiye'yi işgalci bir güç olarak nitelendiren uluslararası camiaya Rumların Türklere karşı işlediği suçları görmezden geldiği gibi kendilerine destek vermeyen Ermenileri de amaçları uğruna öldürmekten çekinmediğini Kıbrıs Türk Milli Arşivi belgelerine dayanarak aktarmasıdır.

1. Uluslararası Ceza Hukuku'na Göre Suç Kavramı

Uluslararası hukuk açısından önemli olan iki konferansın ilki 1898 yılında diğeri ise 1907 yılında yapılmış, sonrasında ise konferansa katılan devletlerle bir sözleşme imzalanmıştır. Lahey'de yapılan ilk görüşmede bazı konuların çözülememesi sebebiyle yapılan ikinci toplantıya oldukça yüksek bir katılım olmuştur.⁷ Bu konferansların sonucunda insanlığa karşı suç kavramı ortaya çıkmıştır.⁸

Roma'da Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde 15 Haziran 1998 ve 17 Temmuz 1998 tarihlerinde “*Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni Kuran Diplomatik Konferansı*” gerçekleştirilmiştir. Burada Roma statüsü metninde

⁷ Zafer Koca, *İnsanlık Suçunun Önlenmesi ve Mağduru Korunmasında Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Önemi ve Etkileri*, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2013, s. 51.

⁸ Ezeli Azarkan, “Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar”, *AÜHF Dergisi*, C 52, S 3, 2003, s. 276.

yer alan maddeler kabul edilmiş ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasına karar verilmiştir.⁹

Ayrıca Roma Statüsüne taraf olan devletler başka bir beyana gerek duymaksızın Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini de kabul etmiş sayılmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin uluslararası suçlar olarak belirlediği maddelerde zaman aşımı geçerli değildir ve bu özellikle Roma Statüsünde belirtilmiştir.

Bir diğer konu ise, bazı durumlar söz konusu olduğunda uluslararası Ceza Mahkemesi bu kişiler hakkında soruşturma açma yetkisine sahiptir. Eğer roma statüsünü onaylayan devletin topraklarında suç işlenirse veya bu suç roma statüsünü onaylayan bir devletin vatandaşı tarafından işlenirse soruşturma açılır. Ancak bir devlet roma statüsünü onaylamıyor ama yapılan suç karşısında mahkemenin yetkisini kabul ediyorsa da aynı durum uygulanmaktadır.

Ayrıca suçların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği tespit edilirse bu durumda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu durumu Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın yedinci bölümüne uygun şekilde mahkemeye göndermektedir.¹⁰

Uluslararası suç dediğimiz zaman bu kavram uluslararası hukuka aykırı olan ve özellikle uluslararası sözleşmelerde geçen, yargılanması bu şekilde kabul edilen suçlar ifade edilmektedir. Uluslararası hukuk suçları literatürde 4 gruba ayrılmaktadır. Roma Konferansı'nda da belirtildiği üzere, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yetkisinde olan suçlar şunlardır: Soykırım Suçu, İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar, Savaş Suçları ve Saldırı Suçu.¹¹

1.1. Saldırı Suçu

Tarih boyunca pek çok masum sivil halk savaşlarda zarar görmüş, genellikle bunlar cezasız kalmıştır. 1864 Cenevre, 1899 ve 1907 Lahey Uluslararası Sözleşmeleri ise sivil kayıpları önlemeyi ve bu durumu engellemeyi amaçlamıştır.

Saldırı suçu uluslararası ceza mahkemesininin yargı alanına giren, uluslararası toplumun bütününe ilgilendiren niteliği en ağır suçlardandır. Bu

⁹ Günel Kurşun, **101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi**, İnsan Hakları Gündemi Demeği, Ankara, 2011, s. 5.

¹⁰ Kurşun, **age.**, s. 9.

¹¹ Gökmen Avcı, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012, s. 45-65.; Roma Statüsü maddeleri: 3, 3/1, 3/3.

suç 30 Mayıs 2010 ile 11 Haziran 2010 tarihinde Uganda’da yapılan konferansta tanımlanmış ve sonrasında Roma statüsüne dahil olmuştur.¹²

Bir devletin siyasi veya askeri eylemlerini kontrol eden veya yöneten konumunda olan bir kişinin Birleşmiş Milletler Antlaşması’nı açıkça ihlal eden bir saldırıyı planlanması, başlatması veya bu saldırı fiilen meydana getirmesi saldırı suçunu oluşturmaktadır.¹³

Roma Statüsü’nde belirlenen Saldırı Suçu’nun tanımı şu şekildedir:

“*Bu statünün amacı bakımından “saldırı suçu”, bir devletin siyasi veya askeri eylemlerini etkili biçimde kontrol edebilme veya yönetebilme pozisyonunda bulunan bir kimse tarafından, karakteri, ağırlığı ve boyutu itibariyle Birleşmiş Milletler Şartı’nı açıkça ihlal eden bir saldırı fiilinin planlanması, hazırlanması, başlatılması veya icrasını ifade eder*” denilmektedir. Bu durum uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası güvenlik ve barış için aykırı bir durumdur.¹⁴

1.2. Soykırım Suçu

“Soykırım” kelimesi hukuk literatürüne ilk defa 1944 yılında girmiştir. Polonyalı bir hukukçu olan Rafel Lemkin’in “Axis Rule in Occupied Europe” adlı kitabında yer almıştır. Yunanca “genos” (ırk, soy) kelimesi ile Latince öldürme anlamına gelen “cide” kelimelerinin birleşmesinden bu kelime meydana gelmiştir.¹⁵

Roma Statüsü’nün 6. maddesinde düzenlenen suç “...ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek amacıyla ...” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶ Suçun faili olabilmek için herhangi bir üstünlük, imtiyaz, statü gibi bir şart aranmamaktadır. Yani soykırım suçu hem devletin üst düzeylerinde görev alan biri hem de herhangi bir kişi tarafından işlenebilmektedir.¹⁷

Lemkin soykırımın yapılmış olması için iki durumdan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi baskı altına alınan grubun varlığını, grubun değer ve

¹² Yücel, a.g.t., s. 58.

¹³ Roma Statüsü, Madde 8.

¹⁴ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 655.

¹⁵ Kurşun, a.g.e., s. 14.

¹⁶ Roma Statüsü, 6. Madde; W. A. Schabas, **Genocide in International Law**, Cambridge University Press, 2009, s. 10-11.

¹⁷ T. Durmuş, M. R. Erdem, M. Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 499.

kültürlerini tahrip etmektir. İkincisi ise baskı yapanların kendi değerlerini kabul ettirmeye yönelik uyguladığı şiddettir. Bu durum Kıbrıs’ta Türklere Rumların yaptığı soykırım tanımlamasına örnek gösterilebilir.¹⁸ Aynı durumu Kıbrıs’ta Ermenilere karşı baskı uygulayan, kendi fikirlerini kabul ettirmek için onlara karşı suç işleyen Rumlar için de söyleyebiliriz.

9 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda onaylanan “*Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*” ile soykırım daimî bir suç niteliği kazanmıştır. İkinci maddede ise bu suç tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; “*grup üyelerinin öldürülmesi, grup mensuplarında ciddi bedenî ve zihnî zarara sebep olma, grubun fizikî varlığını kısmen veya tamamen ortadan kaldırmaya yönelik olarak kasten yaşam şartlarını değiştirme, grup içinde doğumları önlemek amacıyla tedbirler dayatma ve gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletme*”¹⁹ soykırımın tam tanımı olmaktadır.

1.3. İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar

1474 yılında Peter Von Heigenbach’ın yargılamasında insanlığa karşı suça ilk olarak rastlanmıştır. Daha sonra ise I. Dünya Savaşı sonunda “*insanlığa karşı işlenen suçlar*” kavramı meydana çıkmıştır. Ancak bu suç daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında tanımlanmış ve hukuk metinlerine girmiştir.²⁰

Roma Statüsü’nün 7. maddesinde “*...insanlığa karşı suçlar herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak*” işlenmesiyle gerçekleşir.²¹ Buradaki amaç eylemin yöneldiği kesimin bir kısmının yok edilmesidir. Ayrıca hayatlarını sürdürebilmeleri için gereken temel gıdaya, sağlık hizmetine, ilaca erişimin kısıtlanmasıdır. Yani yaşam koşullarının kötüleştirilmesiyle birlikte insanlığa karşı suç işlenmesidir.²²

Nürnberg İlkelerinin VI. maddesinde “*İnsanlığa karşı işlenen suçlar: Cinayet, kitle imha, köleleştirme, sürgün ve sivil halka yapılan diğer insanlık suçları, ya da siyasî, etnik ya da dinî nedenlerle eziyet ya da savaş suçu ya*

¹⁸ Yücel, a.g.t., s. 60.

¹⁹ Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Madde: 2.

²⁰ A. S. Çakar, İnsanlığa Karşı Suçlar, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C 103, S 103, 2012, s. 170-171.

²¹ Roma Statüsü, Madde: 7.

²² D. Aydın, *Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi*, Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri, Ankara, 2006, s. 4.

da insanlığa karşı işlenen suçlarla ilgili idam ya da eziyet ya da eylemler sürdürülmesi” şeklinde tanımlanmıştır.²³

Roma Statüsünde ise insanlığa karşı suç olarak görülen fiiller şu şekilde belirtilmiştir: *“öldürme, imha, köleleştirme, nüfusun zorla nakli, uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal eder biçimde, hapsetme veya fiziksel özgürlükten ağır biçimde yoksun bırakmak, işkence, cinsel şiddet biçimleri, tanımlanabilir bir grup veya topluluğa karşı politik, ırksal, milli, etnik, kültürel, dinsel zulüm, kişilerin zorla kaybedilmesi, kasıtlı olarak büyük acıya veya vücutta ya da zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi zarara neden olan benzer nitelikteki insanlık dışı fiiller.”²⁴*

1.4. Savaş Suçları

İlk kez Amerikan iç savaşı sırasında kapsamlı bir kanun halinde Başkan Lincoln tarafından 1863'te “Savaş Suçları” çıkarılmıştır. Uluslararası hukukta ise 1899 ve 1907 Lahey Konferanslarında ilk kez ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Roma Statüsü 8. maddede Savaş Suçları *“Bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş çapta işlenmesinin bir parçası olarak işlenmesi başta olmak üzere...”* şeklinde düzenlenmiştir.²⁵

Nuremberg Statüsü'nde ise şu şekilde tanımlanmıştır: *“kasten öldürme, kötü muamele ya da sivil halkın sürgünü, kölelik ya da başka amaçla çalıştırma, savaş tutsaklarına ya da denizdeki kişilere kötü muamele, rehinelere öldürülmesi, kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması, gereksiz yere kentlerin, kasaba ve köylerin yok edilmesi ya da askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılması ile sınırlı olmamak üzere savaş yasalarını ya da yapılagelişlerini ihlaller.”²⁶* Ayrıca 1998 Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde silahlı çatışmalarda yasaklanan ve bu durumun faillerinin cezalandırılması gereken fiiller de sivil halka ve sivillere karşı açıkça saldırma ve askeri hedef oluşturmayan sivil mallara karşı açıkça saldırma maddeleri de yer almaktadır.²⁷

2. Kıbrıs Ermenilerine Karşı İşlenen Suçlar

Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların ve Türklerin ortak kuruculuğu esasına dayanmıştır. Cumhuriyetin devamı için birbirlerinin haklarına önem

²³ Nürnberg İlkeleri, Madde: 6.

²⁴ Roma Statüsü, Madde: 7.

²⁵ Roma Statüsü, Madde: 8.

²⁶ Pazarıcı, *age.*, s. 657-658.

²⁷ Pazarıcı, *age.*, s. 660.

göstermeleri önemliydi.²⁸ Ancak Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere Rum toplumunun önemli isimleri Enosis için mücadele etmeye devam edeceklerini ve Kıbrıs'ın iki eşit toplumun ortak kuruculuğuna dayanan bir Cumhuriyet olduğunu inkâr ettikleri beyanlarda bulunmuşlardır. Bunlardan birisi 1 Nisan 1960 tarihinde Makarios'un yaptığı şu açıklamadır: *“Bu neticeler muhakkak ki, tam değil, fakat hali hazır realite bizim peşinde koştuğumuz emellerin yolunu tamamiyle kapamış değildir. Londra ve Züriç Antlaşmaları ile ümit ve emellerimiz tam olarak gerçekleşmiş değildir. Sulh yoluyla kampanyamıza devam etmek için bir tabya ve bir başlangıç noktası elde edildi. Bu tabya ve başlangıç noktasından zafer elde etmek üzere mücadelemize devam edeceğiz.”*²⁹

Daha sonra çeşitli tarihlerde hedeflerinin Enosis olduğunu belirten açıklamalarda bulunmuştur. Hatta 4 Eylül 1962 tarihinde çok net bir biçimde Türk ırkına olan düşmanlığını belli eden şu cümleleri kurmuştur: *“Helenizmin korkunç bir düşmanı olan Türk ırkının bir parçasını teşkil eden küçük Türk toplumu kovulmadıkça, EOKA kahramanlarının görevi hiçbir zaman bitmiş olmayacaktır.”*³⁰

1960 yılından itibaren Rumların Kıbrıs'ta anayasayı ihlal ettiği çok sayıda olay meydana gelmiştir. Rumlar Türk köylerine ve camilerine saldırmışlar, Türk evlerini bombalamışlardır.³¹

1963 yılının aralık ayında ise çatışmalar başlamıştır. Özellikle 22 Aralık tarihinde Kıbrıs'ta iki Türk'ün öldürülmesiyle başlayan ve Kanlı Noel olarak bilinen çatışmalarda Lefkoşa'daki Türkler Rumların hedefinde olmuştur. Hatta bu sebeple Türk hükümeti Kıbrıs Adası'na müdahale etmek durumunda kalmıştır.³²

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının ikinci maddesinin üçüncü bendinde yer alan maddeye göre Kıbrıs'taki Ermeni cemaati kendilerini tanınan hak gereğince Rum cemaatine katılmayı tercih etmiştir. Hatta 1963 yılında Kıbrıs olayları başladı esnada Türk kesiminde ikamet eden Ermeniler toplu bir şekilde Rum kesimine geçmişlerdir. Bu konuda Türklerden hiç baskı ve tehdit görmemişlerdir.

²⁸ Pierre Oberling, **Bellapais'e Giden Yol**, Çev.: Mehmet Erdoğan, Atase Yayınları, Ankara, 1987, s. 51.

²⁹ Fazıl Küçük, **Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti**, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002, s. 14.

³⁰ Ahmet Tolgay, **Kanlı Noel**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993, s. 27.

³¹ **Milliyet**, 03.04.1960.

³² **Milliyet**, 23.12.1963.

Tüccar ve sanatçı olan pek çok Ermeni aile Rum kesiminde işleri olduğu için oraya gitmek istemesine rağmen bazı Ermeni aileleri Türk kesiminde kalmayı tercih etmiştir. Türk kesiminde kalmak isteyen 6-7 Ermeni ailesi bulunmaktadır. Türkler tarafından Türk vatandaşlarının güvenliği nasıl sağlanıyorsa aynı şekilde Ermeniler için de güvenlik sağlanmıştır.

Kendi istekleriyle Rum tarafına geçen 200 kadar Ermeni ailesi ise Rumların baskılarına dayanamayıp başka ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır. Çünkü bazı Rumlar Ermenileri kendi tarafına çekmek ve propagandalarına alet etmek istemiş veya kendilerinden para talep etmiştir. Bunu reddeden Ermeniler de öldürülmüşlerdir. Bazılarının binalarına bombalar konulmuş, dayak ve ölümlerle çok kez tehdide maruz kalmışlardır.³³

26 Şubat 1964 tarihinde Luiza Bedrosyan ve annesi Samandjian Lefkoşa'nın Rum kesiminde bulunan evlerinde öldürülmüş olarak bulunmuştur. Haberin detayında şu bilgiler yer almaktadır; Lefkoşa'nın Rum kesiminde yaşayan ve ticaret yapan varlıklı birçok Ermeni, son zamanlarda Rum terör örgütünün fonlarına, Rumların kendileri gibi katkı olarak büyük miktarlarda para ödemeye zorlanmaktadır. Talep edilen ödemeleri yapmakta isteksiz olan bazı Ermenilerin tehdit edildikleri ve silah zoruyla çek imzalatıldıkları da bilinmektedir. Birçoğu ise, daha fazla benzer taleplerin tekrarlanmasından endişe ettikleri için adadan göç etmiştir. İki Ermeni kadının vahşice öldürülmesiyle ilgili genel kanı ise bunun EOKA teröristlerine geçim vergisi ödemeyi reddetmelerinden kaynaklandığı yönündedir.³⁴

Ermeniler Cumhuriyet Anayasası uyarınca Rum Cemaati'ne üye sayılmayı tercih ettikleri zaman Rumlar onlara tam azınlık hakları vaat etmişlerdir. Ancak Rumlar, Ermenilerden büyük paralar elde etmek için onlara büyük baskı uygulamışlardır. Birçok zengin Ermeni, Rumların bu taleplerini karşılamak için borçlanmıştır. Bu sebeple birçok Ermeni göç etmiştir, bunlardan biri de Chakarian ailesidir. Zaten Ermeniler, Petrosyan ailesinin trajik kaderinden sonra Rum mahallelerinde kendilerini güvende hissetmemişlerdir. Çünkü Bay Petrosyan'ın karısı önce tecavüze uğramış, sonra annesiyle birlikte EOKA tarafından öldürülmüştür. Bu suçla ilgili olarak da kimse yargılanmamıştır.

³³ KTMA, "Kıbrıs'taki Ermeni Cemaati", Belge No: 2995, 25 Haziran 1969, Lefkoşa.

³⁴ *Special News Bulletin*, "Armenians v. Greeks", No: 64, 28 Şubat 1964.

Hatta Rumlar bir Ermeni aileyi evlerine arka pencereden girerek soymuş, Makar Cherchedian isimli bir Ermeni’nin Magosa’da bulunan deposuna da büyük bir hasara sebep olan bombayı yerleştirmişlerdir ancak bu konuda da asla yargılanmamışlardır.³⁵

2.1. Ermeniler Rum İddialarını Yalanladı

Lefkoşa’nın Türk mahallesindeki Victoria sokağında yaşayan bazı Ermeni ailelerin evlerini boşaltmaya ve Rum mahallesine taşınmaya zorlandığı iddiaları hakkındaki gerçeği ortaya çıkarmıştır. Türk makamlarının konuyu araştırmak için derhal soruşturma başlatmıştır.

Ermenilerle röportaj yapan yabancı muhabirler, aslında bu ailelerin hiç kimse tarafından evlerini terk etmeye zorlanmadıklarını, kendilerinin mevcut şartlar altında Rum mahallesinde çalışmayı istediklerini ve bu bağlamda Türkler aleyhine bir şey söylemelerinin nankörlük olacağını belirtmişlerdir.

Ermenilerden biri muhabirlere şunları söylemiştir: “Kendi özgür irademizle ayrılıyor. Türkler bizi asla tehdit etmediler ve evlerimizi terk etmemizi istemediler. Türklerle her zaman dostluk içinde yaşadık ve niyetimiz durum normale döner dönmez evlerimize dönmek.”³⁶

2.2. Ermeni Bir Kadın Türk Kesimine Dönmek İstiyor

Bir müddet önce Victoria sokağında Ermeni Kilisesi yakınındaki evini tahliye ederek Rum kesimine taşınan 60 yaşındaki Bayan Koharig Shahinian evinde kalan eşyasını görmek ve onların da Rum kesimine tahliye edilmesi amacıyla ziyaret etmiştir.

Ziyareti esnasında kendisine soru soran basın mensuplarına Türk polisinin kendisine çok iyi davrandığını ve Türk kesiminde kendisini Rum kesiminden daha fazla emniyette hissetmekte olduğunu söylemiştir. Rum kesimine götürmüş olduğu eşyasını da geri evine getireceğini söylemiştir.

Koharig Shahinian, “Bütün ömrüm boyunca bu mahallede yaşadım, buradaki Türkleri çok iyi tanıyorum, bunlardan bana hiçbir zarar gelmeyeceğine eminim” demiştir.³⁷

³⁵ *Special News Bulletin*, “Eoka Pressure on Armenians Increasing”, No: 147, 22 Mayıs 1964.

³⁶ *Special News Bulletin*, “Armenians Deny Greek Allegations”, No:7, 5 Mart 1964.

³⁷ *Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni*, No: 1, 1 Haziran 1964.

Ancak bu açıklamasından bir ay sonra 25 Temmuz 1964 tarihinde, gece saat 10 civarında, Lefkoşa'da Türk Mahallesi'ndeki Meryem Ana Caddesi'ndeki evine yürürken dört Rum tarafından ciddi şekilde dövülmüştür.

Vücudunun çeşitli yerlerinde morluklar bulunan Koharig Shahinian, gazetecilere verdiği demeçte, sivil bir Rum'un kendisine saldırdığını ve ardından onu Baf Kapısı'na sürüklediğini ve kendisini aşağıya ittiğini söylemiştir. BM Barış Gücü'nün Kanadalı askerleri tarafından kurtarılmış ve bir Rum polis herhangi bir şikâyeti olup olmadığını sorunca Shahinian şikâyetçi olmuş ve bir kişi tutuklanmıştır. Ancak daha sonra Polis Karakolundan ayrılıp evine doğru yürürken bu kişinin onu takip ettiğini fark etmiştir.³⁸

2.3. Ermeniler Türk Polisine Şükranlarını Bildiriyor

Lefkoşa'nın Türk kesiminde 50 seneden fazla kalmış olan ve birkaç ay önce Rum kesimine taşınmış bulunan 82 yaşındaki bir Ermeni Bayan Katerina Bohçaliyan, eşyalarını almak üzere oğullarını Lefkoşa'nın Türk kesimine göndermiştir.

Bayan Bohçaliyan'ın büyük oğlu Migel Bohçaliyan, eşyalarının hepsini almayacaklarını çünkü Rum kesiminde kiraların çok yüksek olduğunu söylemiştir. Bay Bohçaliyan bütün eşyalarının hiç dokunulmamış olduğundan çok memnun kalmış, kendisine gösterilen yardım ve eşyalarının korunmuş olmasından dolayı Türk Polisine teşekkür etmiştir.

Bay Garabet Medazunyan da eşyalarını Rum kesimine taşımak için ailesi ile birlikte Türk kesiminde bulunan eski evini ziyaret etmiştir. Bu aile de bütün eşyalarına hiç dokunulmamış olduğunu görerek memnun kalmıştır. Kendilerine yapılan yardım ve gösterilen kolaylıktan dolayı Türk polisine teşekkür etmişlerdir.³⁹

Mıgirdiç Balyan ile Vahan Muradyan isimli iki Ermeni de Türk Polisi ile tanıştıktan sonra, Lefkoşa'nın Türk kesiminde bulunan Viktorya Sokağındaki dükkânlarını ziyaret etmişlerdir. Buzdolapları ve oyun makineleri dahil bütün eşyalarında hiçbir sorunla karşılaşmadan alan iki

³⁸ Cyprus Turkish Information Services Special Press Release, No: 1, 25 Temmuz 1964.

³⁹ Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 2, 1 Haziran 1964.

Ermeni, mallarını koruyan Türk Polisine derin teşekkürlerini bildirmişlerdir.⁴⁰

Haig Assaduryan isimli bir Ermeni daha Lefkoşa'nın Türk kesimindeki eski evini ziyaret etmiştir. Bay Assaduryan evini ve içerisindeki eşyaları dokunulmamış bulduğundan çok memnun kalmış ve Türk Polisine bu sebeple teşekkür etmiştir. Assaduryan evinden ayrılırken sevdiği bazı kitaplarını ve saksılarını da almıştır.⁴¹

2.4. Lefkoşa'nın Türk Mahallesinde Yaşayan Bazı Ermenilerin Görüşleri

“50 yıllık üzücü olaylardan bahsetmek utançtır ve edepsizlik”, “Türkler yemeklerini benimle paylaşıyorlar. 50 yıllık üzücü olayları hatırlamanın ne faydası var? Ermenilerin Türk karşısı tutumu, Rum tehditlerinin bir sonucudur.” Bu sözler, Rum çıkarlarına hizmet eden Ermenileri kınayan Bayan Arşak Nalbantian'ın ifadesinden alıntılanmıştır.

Bir başka Ermeni Victoria Kamyana, Berj Tilbian'ın Türkiye karşısı açıklamasından haberdar olunca şunları söylemiştir: *“50 yıllık üzücü olaylardan hiç bahsetmemek daha iyi olur. Tilbian Kıbrıs'ta doğdu. Bu olayları nasıl bilebiliyor? Rum mahallesinde yaşayan Ermeni kadınların vahşice katledilmesini bu kadar çabuk unutabiliyor? Rumlar, Ermeni esirlerini istedikleri gibi konuşmaya zorlamakta özgürdürler; ama 50 yıl sonra yaşanan üzücü olaylardan bahsetmek kabalıktır.”*

Basın muhabirleri tarafından ziyaret edilen Türk mahallesinde yaşayan tüm Ermenilerin görüşleri şu şekilde özetlenebilir: *“Rumların kıskırtmasıyla Türk aleyhtarı mitingler düzenleniyor. Türkler ve Ermeniler yüzyıllardır barış ve uyum içinde bir arada yaşamaktadırlar. Şimdi bile, büyük zorluklara ve yoksunluklara rağmen, Türkler aralarında yaşayan Ermenilere hem maddi yardımda bulunuyorlar.”*

Yaşlı bir Ermeni çift, Bay ve Bayan Artin Idoyan ise Türkçe'nin ana dilleri olduğunu söyleyerek, Rum mahallesinde yaşayan Ermenilere, olayların gerçeğini yansıtan Bayrak Radyosu'nun yayınlarını dinlemelerini içtenlikle tavsiye ettiklerini söylemiştir.⁴²

⁴⁰ Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 5, 4 Haziran 1969.

⁴¹ Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 9, 4 Haziran 1969.

⁴² Cyprus Turkish Information Centre, Ek-3, 24 Nisan 1965.

SONUÇ

Kendilerini böyle bir baskı ve terör ortamında bulan Ermenilere karşı amaçlanan tek şey Rumların kendilerini siyasi propaganda amacıyla kullanmak istemesidir. Bu sebeple de bazı Ermeniler zaman zaman televizyonda veya basında Türkler aleyhinde yalan beyanlar vermek durumunda kalmışlardır. Hatta bu konuda toplantılar düzenlemek zorunda bile bırakılmışlardır.

Türk kesiminde yaşayan Ermenilerse bu durumun baskı ve tehdit ile meydana getirildiğini bilmekteydiler. Bu sebeple soydaşlarının yaptığı açıklamaları verdikleri beyanatlarla tel'in etmişler, bu durumlar karşısındaki hislerini dile getirmişlerdir.

Bazı Ermenilerin Rumlara yardım ettiği⁴³ bilinmesine rağmen Türkler hiçbir zaman Ermenilere karşı düşmanca bir tavır içinde olmamıştır. Yaşanan olay ve belgelerle, Ermenilerin kendilerinin yaptıkları tekzipler ve teşekkürlerle, hatta birbirlerine yapılan kıyafet ve yiyecek yardımlarıyla sorunsuz bir şekilde yaşamışlardır.

Mesela Rumlara ait olan bölgelerde bulunan Türklerin binaları ve dini yapıları bile yakılıp yıkılmış hatta yağma edilmiştir ancak Rum kesimine göç eden ama evleri Türk tarafında kalan Ermenilerin evlerinde hiçbir hasar tespit edilememiştir. Özellikle de bu evlerin bazılarının aylık kiralari kontrat dahilinde sahiplerine ödenmiştir.

1963 yılından itibaren sistemli bir şekilde saldırılarına başlayan Rumlar 1974 yılına kadar bu saldırılarında Türklere karşı soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını işlemişlerdir.

Uluslararası suçlar kapsamında olan ve o dönemde başlayan raporlarda Kıbrıslı Türklere karşı yapılan suçlar yer almıştır. Ancak bunlar uluslararası tüm toplantılarda yeterince dile getirilmemiştir. Türkler üzerinde emelleri olan Rumlar, hedeflerine ulaşmak için Uluslararası Ceza Hukuku'na göre suç sayılan bazı suçları Ermenilere karşı da işlemişlerdir.

Ermenilerin Türklerin kendilerine iyi davrandığını ve Türk kesiminde eşyalarının koruduğunu belirtmeleri Rum taraflarınca iyi karşılanmamıştır. Hatta Türklere teşekkür eden veya Rumların çıkardığı bazı iddiaları tekzip eden Ermeniler dövülmüş veya öldürülmüştür. Kendilerine destek vermeyen Ermenileri amaçları uğruna öldürmekten çekinmemişlerdir. Özellikle

⁴³ *Special News Bulletin*, "Armenian Church Used By Greek Terrorists", No: 35, 30 Ocak 1964.

insanlığa karşı suçlar bağlamında Uluslararası Ceza Hukuku'na göre Ermenilere karşı suç işledikleri görülmektedir.

Uluslararası hukuka göre soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçu ve saldırı suçunu hem Türklere hem de adada yaşayan bazı Ermenilere karşı işleyen Rumların bu suçları sebebiyle Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv belgeleri

KTMA (Kıbrıs Türk Milli Arşivi)

KTMA, “Kıbrıs’taki Ermeni Cemaati”, Belge No: 2995, 25 Haziran 1969, Lefkoşa.

Special News Bulletin, “Armenians v. Greeks”, No: 64, 28 Şubat 1964.

Special News Bulletin, “Eoka Pressure on Armenians Increasing”, No: 147, 22 Mayıs 1964.

Special News Bulletin, “Armenians Deny Greek Allegations”, No:7, 5 Mart 1964.

Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 1, 1 Haziran 1964.

Cyprus Turkish Information Services Special Press Release, No: 1, 25 Temmuz 1964.

Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 2, 1 Haziran 1964.

Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 5, 4 Haziran 1969.

Kıbrıs Türk Enformasyon Servisi Özel Basın Bülteni, No: 9, 4 Haziran 1969.

Cyprus Turkish Information Centre, Ek-3, 24 Nisan 1965.

Special News Bulletin, “Armenian Church Used By Greek Terrorists”, No: 35, 30 Ocak 1964.

Milliyet, 03.04.1960.

Milliyet, 23.12.1963.

Kitap, Makale ve Tezler

Avcı, Gökmen, “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012.

Aydın, D., **Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi**, Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri, Ankara, 2006.

- Azarkan, Ezeli, “Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar”, **AÜHF Dergisi**, C 52, S 3, 2003.
- Bahadır, Mehmet, **Kıbrıs'ta Katliamlar**, C 1, Rüstem Yayınevi, Lefkoşa, 2001.
- Çakar, A. S., İnsanlığa Karşı Suçlar, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C 103, S 103, 2012, s. 170-171.
- Durmuş, T., M. R. Erdem, M. Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.
- Hill, George, **Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948**, Çev. Nazım Kadioğlu, **The Rise Of Ethno-Nationalism in Cyprus Under The British Rule: 1878-1960**, The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Masters Thesis, Ankara, 2010.
- Koca, Zafer, **İnsanlık Suçunun Önlenmesi ve Mağduru Korunmasında Uluslararası Ceza Hukuku ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Önemi ve Etkileri**, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2013.
- Kurşun, Günal, **101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi**, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011.
- Küçük, Fazıl, **Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti**, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002.
- Nürnberg İlkeleri, VI. Madde.
- Oberling, Pierre, **Bellapais'e Giden Yol**, Çev.: Mehmet Erdoğan, Atase Yayınları, Ankara, 1987.
- Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.
- Roma Statüsü Maddeleri: 3, 3/1, 3/3.
- Roma Statüsü, Madde: 6.
- Roma Statüsü, Madde: 7.
- Roma Statüsü, Madde: 8.

- Satan, Ali, “Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, **Yakın Dönem Araştırmaları Dergisi**, S 6, 2004.
- Satan, Ali, Şentürk, Erdoğan, **Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları 1955-1983**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2012.
- Schabas, W. A., **Genocide in International Law**, Cambridge University Press, 2009.
- Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Madde: 2.
- Tolgay, Ahmet, **Kanlı Noel**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993.
- Yücel, Oğuz, **Kıbrıs'ta Türklere Karşı İşlenen Suçlar 1955-1974**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.